

Motion till riksdagen
2009/10: MJ14

av **Wiwi-Anne Johansson m.fl. (v)**
med anledning av skr. 2009/10:213

Åtgärder för levande hav

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	2
4	Övergödning	3
	4.1 Jordbrukets påverkan	3
	4.2 Skatt på handelsgödsel	4
	4.3 Den gemensamma jordbrukspolitiken	5
	4.4 Enskilda avlopp	5
	4.5 Krav på katalysatorer	5
5	Farliga ämnen	6
6	Sjöfart	6
7	Fiske	7
	7.1 Förbud bottentrålning	8
	7.2 Fiskekvoter baserade på forskarnas rekommendationer	8
	7.3 Fiskestopp på ål	9
	7.4 Utfiskning i fattiga länder	9

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ytterligare finansiering för att komma till rätta med övergödningen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om återinförande av skatt på handelsgödsel.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om reformen av den gemensamma jordbrukspolitiken.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om enskilda avlopp.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kemikalier.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om miljöanpassad sjöfart.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om fiskepolitiken.

3 Inledning

Östersjön är ett av världens mest hotade innanhav. Läget, åldern och det faktum att Östersjön är ett brackvattenhav utgör de främsta anledningarna till att havet är extra känsligt.

- ? Stort avrinningsområde: Fjorton länder ligger i Östersjöns avrinningsområde. Avrinningsområdet är drygt fyra gånger så stort som havet och för med sig näring och föroreningar ut i Östersjön.
- ? Dåligt utbyte: Utbytet av vatten är ytterst begränsat då det enbart sker genom de danska sunden. Det tar drygt 30 år för Östersjöns vatten att bytas ut. Vatten från Östersjön strömmar mestadels ut i Västerhavet. Det är bara undantagsvis som vattenströmmarna går åt andra hållet – dvs. förser Östersjön med nytt vatten från Västerhavet. Det är vid dessa få tillfällen som Östersjön får nytillskott av saltvatten.
- ? Svårt för arter att anpassa sig: Eftersom Östersjön är ett brackvattenhav är det endast få arter som överlever där. Alla arter härstammar från antingen sött eller salt vatten. Några har dock lyckats överleva i bräckt vatten, men dessa arter är känsligare för störningar och påfrestningar. Resultatet är att hela ekosystemet blir känsligare och har svårare att anpassa sig till förändringar.
- ? Ett geologiskt ungt hav: Under de senaste 12 000 åren har havet utvecklats från smältvattensjö till atlantvik till insjö vilket har påverkat och försvårat för de växter och djur som lever här.

Det är lätt att förstå att den mänskliga påverkan får stora resultat på det redan känsliga havet. De fyra största hoten mot havsmiljön i Östersjön är övergödning, överfiske, farliga ämnen samt havstransporter. Det är positivt att regeringen påtalar att arbetet med att rädda Östersjön har hög prioritet. Däremot är det olyckligt att alla förslag på åtgärder ska ske på frivillig basis. För att rädda Östersjön krävs kraftfulla åtgärder där ekonomiska styrmedel och lagstiftning är viktiga delar. Bristen på lagstiftning och andra effektiva styrmedel ligger i linje med regeringens övriga miljöpolitik, såsom urholkningen av miljömålssystemet. Trots att en tredjedel av kvävet som hamnar i Östersjön kommer genom luftnedfall och till stora delar kan härledas från vägtrafiken, är regeringens infrastrukturpolitik inriktad mot ökad vägtrafik. Sammantaget visar detta på den låga ambitionsnivå som alliansregeringen har inom miljöpolitiken.

4 Övergödning

Näringsämnen från jordbruk och avlopp övergöder Östersjön vilket resulterar i att mängden organiskt material ökar. Även trafikens och sjöfartens kväveutsläpp har stor påverkan på övergödningen. Då överproduktionen av organiskt material överstiger den normala konsumtionen räcker inte syret till för att bryta ned det organiska materialet. Resultatet är syrebrist och minskad mängd bottenlevande djur. Övergödningen leder även till igenvuxna vikar och krympande vattenytor.

Regeringen redovisar i skrivelsen *Åtgärder för ett levande hav* (2009/10:213) åtgärder för att minska övergödningen. Några av dessa åtgärder är förbättrad rening av kväve och fosfor från kommunala reningsverk, förbud mot fosfat i maskindiskmedel och en effektivare tillämpning av lagstiftning för enskilda avlopp. Som ett resultat av EU-kommissionens synpunkter på bristerna i det svenska genomförandet av nitratdirektivet har ett antal ändringar införts inom jordbruket. Några av dessa ändringar är en gräns på 170 kg tillförd totalkväve i stallgödsel per år, ett skyddsavstånd på två meter för spridning av gödselmedel från kanter som gränsar till vattendrag eller sjöar och totalförbud för spridning av mineralgödsel från den 1 november till den 28 februari.

4.1 Jordbrukets påverkan

I Naturvårdsverkets rapport (2009) om åtgärder för att nå det svenska betinget i Baltic Sea Action Plan angav man att det största, svåraste och mest kostsamma problemet är övergödningen. Denna post står för över 90 % av de uppskattade kostnaderna. I och med att 48 % av kväveutsläppen i Kattegatt och 45 % av de antropogena fosforutsläppen i egentliga Östersjön kommer från jordbruket anser vi att kraftigare åtgärder måste till än de som föreslås i regeringens skrivelse. De sammanlagda kostnaderna bedöms av Naturvårds-

Fel! Okänt namn på

verket till ca 5 miljarder kronor per år för att nå hela det preliminära åtagandet. Men ett återställande av Östersjöns ekologiska status – 1950-talet är referensperiod – bör ses som en investering och som en avbetalning av den miljöskuld efterkrigstidsgenerationen dragit på sig. Det värde som våra hav förser oss med genom ekosystemtjänster överstiger många gånger kostnaderna för bevarande. Även om osäkerheten är stor vid beräkningen av kostnaderna och en del av kostnaderna finansieras av EU via landsbygdsprogrammet så pekar allt på att staten måste öka sina insatser. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.2 Skatt på handelsgödsel

De förslag som regeringen tar upp i skrivelsen är positiva och ett steg i rätt riktning för att komma till rätta med problematiken i Östersjön. Däremot förvånas vi av regeringens argumentation i skrivelsen om vikten av att utgå från principen om att förorenaren ska betala, dvs. att ansvariga sektorer ska bära sina egna miljökostnader. Vi ställer oss frågande till hur detta stämmer överens med beslutet att ta bort skatten på handelsgödsel. I SOU 2003:9 kan man läsa att skatten på handelsgödsel har minskat kväveutlakningen från åkermark. Skatten har även gjort jordbrukarna medvetna om problemet med kväveutlakning. Kadmiumskatten har bidragit till att tillförseln av kadmium till åkermark har minskat och således även risken för negativa hälsoeffekter. I remissvaren till förslag om avskaffandet av handelsgödselskatten var alla remissinstanser utom LRF negativa till förslaget. I Naturvårdsverkets utvärdering om Sverige och BSAP skriver man att det är olämpligt att ta bort det styrmedel som faktiskt kan reglera användningen av konstgödsel.

Regeringen tar upp konkurrenssituationen som argument för ett borttagande av skatten. I SOU 2003:9 står det: ”Utredningen saknar underlag för annan bedömning än att gödselmedelsskattens påverkan på det svenska jordbrukets internationella konkurrenskraft varit förhållandevis måttlig. Skatten på bekämpningsmedel bedöms ha haft mindre betydelse för konkurrenskraften.” Utredningen rekommenderar inte att skatten tas bort, utan att den bibehålls på samma nivå.

Vänsterpartiet håller med regeringen om att principen om att förorenaren ska betala bör gälla. Därför föreslår vi att handelsgödselskatten återinförs. Skatteintäkterna ska därefter kunna återföras till jordbruket som stöd för miljöförbättrande åtgärder. Detta leder inte bara till minskad övergödning utan främjar det ekologiska jordbruket, minskar mängden kemikalier i såväl marker som vattendrag och hav och minskar mängden kadmium i marken. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.3 Den gemensamma jordbrukspolitiken

I dag går 43 % av EU:s budget till jordbruksstöd. Dessvärre är det enbart en ytterst liten del av denna budget som går till det ekologiska lantbruket. Resten går till utveckling av storskaliga djurfabriker och industriella jordbruk, dvs. till den typ av verksamhet som genererar de problem man försöker komma till rätta med genom Baltic Sea Action Plan. Vänsterpartiet har länge drivit frågan att Sverige bör agera för att EU:s gemensamma jordbrukspolitik reformeras till att gynna omställningen till ekologiskt jordbruk och miljöanpassade åtgärder och inte fortsätter som i dagsläget då den fungerar kontraproduktivt i och med stöd till den verksamhet som skapar de största problemen. Regeringen måste arbeta för en miljöanpassad gemensam jordbrukspolitik i det pågående arbetet med reformeringen av den gemensamma jordbrukspolitiken. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.4 Enskilda avlopp

I Sverige i dag finns det drygt en miljon fastigheter som inte är anslutna till kommunal avloppsvattenrening. Utsläpp av avloppsvatten som inte är tillräckligt renat från fosfor och kväve bidrar till övergödningen. Otillräckligt renat avloppsvatten kan även leda till smittspridning. I dag finns det problem med uppföljning och kontroll av de lagar som finns gällande enskilda avlopp. Regeringen bedömer i skrivelsen att man genom en effektiv tillämpning av lagen antas kunna nå Helcoms rekommendation i aktionsplanen om att förbättra reningen av enskilda avlopp. Regeringen bör återkomma med hur man avser att arbeta för att minska den bristande tillsynen av avlopp som förekommer i vissa kommuner. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.5 Krav på katalysatorer

Sjöfartens utsläpp av kväve har ökat dramatiskt jämfört med t.ex. kväveutsläppen från vägtrafiken. I framtiden kan sjöfartens utsläpp av kväve överstiga samtliga landbaserade källors utsläpp om inte denna negativa trend bryts. Detta beror på att det inte funnits några krav på minskning av kväveutsläppen från fartyg. Endast frivilliga initiativ från vissa färjerederier har resulterat i att en del färjor har kväverening. Det finns i dag väl beprövad katalysatorteknik som tar bort 90 % av kväveutsläppen, och följaktligen finns inga tekniska hinder för kväverening av fartyg. Vänsterpartiet har tidigare motionerat om att alla fartyg som trafikerar EU:s vatten ska ha katalysator.

Fel! Okänt namn

5 Farliga ämnen

Farliga ämnen är antingen ämnen som inte finns naturligt eller ämnen som har en långt högre koncentration än vad som finns naturligt. Exempel på sådana ämnen är dioxiner, hexaklorbensen och PCB. Dessa ämnen bildas vid bl.a. industriprocesser, vid förbränning av t.ex. sopor och kol samt från deponier. I dag är osäkerheten kring många kemikaliers risker stor. Mindre än 5 % av de drygt 100 000 kemikalier som finns på den europeiska marknaden i dag har testats i någon större utsträckning. Belastningen av dessa ämnen har lyckligtvis minskat under de senaste 20–30 åren men de utgör fortfarande ett stort hot mot Östersjön. Ämnena kan finnas kvar i havsmiljön under mycket lång tid eftersom de ackumuleras i den marina näringsväven. Resultaten är bl.a. försämrad fortplantningsförmåga, höjda halter av föroreningar i matfisk samt sämre hälsostatus hos de marina arterna.

Vi ser ett behov av att stärka Reach på många plan. Bland annat bör substitutionsprincipen och försiktighetsprincipen skärpas. Lågvolymämnen måste inkluderas. Fler ämnen ska innefattas av tillståndskrav och kontroll av efterlevnad av Reach utvecklas. Nanopartiklar bör införas och fler förslag lämnas till kandidatlistan. Vi vill återinföra det förbud på flamskyddsmedlet deka-BDE som alliansregeringen avskaffade i maj 2008. Förbud mot andra bromerade flamskyddsmedel bör undersökas. Vi vill satsa på ökad information till konsumenter och producenter samt verka för att EU-länder ska tillåtas att gå längre i sin egen kemikalielagstiftning. Slutligen ser vi en stor potential att låta den offentliga sektorn genom sin upphandling verka för ett miljövänligare samhälle med minskade kemikalier i offentliga verksamheter. Vad som ovan anförs om kemikalier bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Sjöfart

Hittills har svaga miljökrav för sjöfarten gjort att den är betydligt sämre miljöanpassad än vad den skulle kunna vara. Vänsterpartiet har länge drivit frågor som rör förbättrad miljöhänsyn i sjöfarten. Nedan listas några av våra förslag.

- ? Förekomsten av undermåliga fartyg i kombination med otillräckligt underhåll ökar olycksrisken och oljeutsläpp. Vänsterpartiet anser därför att Sverige aktivt bör driva en kraftig höjning av sanktionerna för oljeutsläpp.
- ? Vi vill se över möjligheten att införa kilometerskatt på Östersjön. Avgiften ska baseras på hur mycket kväve och svavel fartyget släpper ut.
- ? Miljödifferenciera hamnavgifterna för att ytterligare minska miljöbelastningen.
- ? I dag tar man lite hänsyn till fartygs miljöprestanda och framdrivningsegenskaper. I stället beaktas främst fartresurser, utrymme och bekvämlighet. Detta leder till att starkare motorer krävs samt att svall och buller påverkar omgivningen negativt. Vänsterpartiet anser att fokus för utvecklingen av fartyg ska ligga på skrov, propellrar och motorer som är miljöanpassade.

Fel! Okänt namn på

- ? I en rapport från länsstyrelsen i Stockholms län (*Fartygstrafik och stranderosion i Stockholms skärgård*, 2004:19) tar man upp problemen med stranderosion och svallskador trots de hastighetsbegränsningar som finns. Problemen orsakas framför allt av passagerarfartygen. Vi ser därför ett behov av att se över hastighetsbegränsningarna i vissa farleder.
- ? Fritidsbåtar med tvåtaktsmotorer står för en del av de gifter som släpps ut i Östersjön. Alkylatbensin minskar utsläppen av det farliga kolvätet PAH med 80–90 % och kväveoxider med 30–60 %. Alkylatbensin används i dag endast i liten utsträckning, vilket i princip har två orsaker. För det första finns alkylatbensin på pump endast lättillgängligt i vissa delar av landet, framför allt i Stockholms skärgård. I övriga landet är konsumenterna hänvisade till inköp av bränslet i dunkar till ett mycket högre pris. För det andra är efterfrågan svag i de områden där den är lättillgänglig. De flesta båtägare känner inte till alkylatbensinens stora förtjänster. Det är därför viktigt att påverka konsumenters attityd och ge Sjöfartsverket i uppdrag att arbeta med en informationsstrategi för att åtgärda detta. Vi ser även att det finns ett behov av att använda ekonomiska styrmedel för att öka användningen av alkylatbensin. Vänsterpartiet vill därför sänka skatten på alkylatbensin, vilket finansieras genom en skatt på fritidsbåtar.
- ? I dag finns det ca 200 000 tvåtaktsmotorer i bruk. De stora utsläppen påverkar livet i haven. Stora mängder giftiga kolväten går därmed direkt ut i vattnet. Full gas med en tvåtaktsmotor på 70 hk i 25 timmar innebär att 300 liter bensin släpps ut i havet. Kör du ett dygn med 70–80 hk tvåtaktsmotor spyr den ut ett badkar med oanvänd bensin. Vänsterpartiet förespråkar därför ett skrotningsbidrag till tvåtaktsmotorer.

Vad som ovan anförs om sjöfartens miljöpåverkan bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Fiske

I dag är så mycket som 88 % av alla fiskarter inom EU hotade av överfiske. När vissa arter överfiskas rubbas balansen i havens ekosystem och kan utlösa oanade effekter och kedjereaktioner i näringskedjan. Ett problem är att de kvoter som fastställts av EU inte har baserats på forskarnas råd om tåliga fiskebestånd. Ytterligare problem är att storleken på fiskeflottan är långt större än vad bestånden tål. Utöver det tillkommer problemet med illegalt fiske.

Effektivisering av fiskeflottan och fiskeredskapen möjliggör större fångster än vad som tidigare var möjligt. Subventioner av bränsle gör det även ekonomiskt möjligt att vara ute längre på haven. Det går t.ex. åt 8 liter diesel för att fånga ett kilo havskräftor, vilket inte skulle vara möjligt utan subventionerna. Detta resulterar även i betydande klimatpåverkan från fiskeflottan.

En av de största utmaningarna vi står inför är problemet med överfiske. I och med att många länder konkurrerar om de gemensamma fiskeresurserna

Fel! Okänt namn på

komplieras politiken ytterligare. Många miljarder betalas årligen ut i subventioner till fisket, vilket är en bidragande orsak till utfiskningen av haven. Dessa subventioner är ej förenliga med ett hållbart och långsiktigt fiske.

7.1 Förbud bottentrålning

Bottentrålningen är ett stort hot mot känsliga och ofta relativt okända havsmiljöer och ekosystem. De flesta arter som lever i djuphaven har en långsam tillväxt- och reproduktionstakt, vilket gör att det tar mycket lång tid innan mängden fisk som tas upp kan ersättas. Extremt tunga redskap används som river upp skadliga stoftmoln och ödelägger livet på bottenarna. På Östersjöns bottenar finns i dag dumpade stridsmedel och på många områden finns gifter och kemikalier lagrade i bottensedimenten som kan frigöras vid bottentrålning. Bottentrålning medverkar även till att fosfor frigörs ur sedimenten och bidrar till Östersjöns övergödning. Ett förbud mot bottentrålning medför även att mängden utkast av fisk (fisk som kastas överbord för att den inte är önskad) minskas. Data från Fiskeriverket visar på så mycket som 27 % utkast av ungtorsk från bottentrålningsfiske jämfört med 3 % från nätfiske efter torsk. Vi är positiva till regeringens förbud mot high grading i Östersjön och Västerhavet, men mer långtgående åtgärder måste till för att uppnå ett hållbart fiske. Vi har därför tidigare motionerat om att införa ett generellt dumpningsförbud av torsk i Östersjön senast den första januari 2011. Förbudet ska strax därefter följas av ett likadant förbud för Västerhavet.

7.2 Fiskekvoter baserade på forskarnas rekommendationer

Fiskekvoter ska inte vara en förhandlingsfråga. Allt fiske måste automatiskt upphöra när ett fiskebestånd närmar sig gränsen för ohållbart uttag. Fiskekvoter får inte vara något som man förhandlar om mot all kunskap om miljöns tillstånd.

I stället för de redan beslutade fiskekvoterna kräver vi ett fiskestopp för de bestånd som hotas. Fiskestoppet ska inte bara gälla det svenska fisket utan även det utländska beståndet. EU-kommissionen har tidigare informellt meddelat att Sverige inte får införa nationellt fiskestopp. Vi vill att denna fråga överprövas. Ett fiskestopp för alla hotade arter och bestånd bör införas till dess att återhämtningen kan garanteras i Östersjön, Skagerrak, Kattégatt och Nordsjön.

7.3 Fiskestopp på ål

Ålen är klassad som akut hotad. Antalet unga ålar som kommer tillbaka från Sargassohavet har minskat med upp till 99 % sedan 1970-talet. Det är därför av allra största vikt att ålfisket regleras på ett kraftfullt sätt. Med tanke på den

yterst begränsade kunskap vi har om ålens livscykel är det mycket riskabelt att fortsätta utfiskningen av ålen. Vänsterpartiet anser att ett totalstopp är den enda möjliga lösningen för att försöka rädda bestånden.

7.4 Utfiskning i fattiga länder

EU:s gemensamma fiskeripolitik möjliggör utnyttjande av fattiga länders fiskebestånd. Detta rovfiske förstör inte bara havsmiljön utan även livsvillkoren för lokalbefolkningen som blir bestulna på såväl livsmedel som arbetstillfällena. Ungefär 40 % av EU-flottans fångster beräknas komma från fiskevattnen utanför EU.

Vänsterpartiet anser att Sverige bör agera för att de fiskeavtal som EU tecknar med utvecklingsländer, vilka bidrar till rovdrift och förstör livsvillkoren för lokalbefolkningen, omedelbart stoppas. Dessa avtal ska baseras på folkrättsliga principer och respekt för invånarna i avtalsländerna. EU:s framtida fiskeriavtal ska garantera att fisket i tredjeländers vatten sker på verkliga överskottsresurser.

Vi ifrågasätter regeringens nuvarande utfasning av fiskeflottan där oseriösa svenska fiskare, med stöd av skattepengar, flyttar sina fartyg till andra delar av världen och fortsätter fiska i fattiga människors vatten. Krav och kontroller från de svenska myndigheterna måste till.

Andra förslag på åtgärder i arbetet för ett hållbart fiske som vi tidigare motionerat om är:

- ? Inrättande av ett pilotprojekt om hållbart fiske i Väneren och Vättern.
- ? Införande av fler akvatiska skyddsområden med fiskeförbud.
- ? Ytterligare reduktion av fiskeflottan. Avskaffande av fritt inträde.
- ? Avskaffande av skattebefrielse på fartygsbränsle.

Vad som ovan anförs om fiske bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 1 juni 2010

Wiwi-Anne Johansson (v)

Peter Pedersen (v)

Kent Persson (v)

Gunilla Wahlén (v)